

EGLS AVERTS

I IDEAS
PER
L'INSTRUUCIUN
CREATIVA

Uniun Rumantsch Grischun
Lia Rumantscha

VESAIR - EMPRENDER A CONUSCHER - SCUVRIR

En 10 onns ha l'Uniu Rumantsch Grischun pudì edir en rumantsch en collavuraziun e coediziun cun la Lia Rumantscha 8 cudeschs da la chasa editura Dorling Kindersley Ltd. a Londra: *Mes emprim cudesch da pleuds, Atlas dals animals, Mammals, Futur, Amfibis, Utschels, Reptils e Plantas.*

Igl è uss uras da promover la lectura da queste bellezza cudeschs illustrads, spezialmain en scola. La chasa editura Gerstenberg, Germania, ans ha surlaschà gentilmain in puschel d'ideas per l'instrucziun creativa, sviluppadas per differents champs tematics e per divers stgalims scolastics.

Uniun Rumantsch Grischun &
Lia Rumantscha

CUNTEGN

LEGER E CHAPIR RUMANTSCH GRISCHUN

3

MAMMA - MAMILLA - MAMMALS: ILS ANIMALS LACTANTS

3.-6. classa
4

LEGER E CHAPIR RUMANTSCH GRISCHUN

Leger e chapir rumantsch grischun è - sco tuttas activitads umanas - ina dumonda da la disa e da l'experièntscha. Igl è normal ch'ins ha a l'entschatta in pau bregias cun tscherts segns e pleds, ch'ins deplorescha la perdita da tscherts tratgs da l'agen idiom. Cun il temp s'endis'ins vidlonder ed emprenda da leger e chapir texts en rumantsch grischun senza pli grondas difficultads.

In uffant emprenda tenor experièntscha facilmain da leger e chapir rumantsch grischun. El n'è betg preoccupà emozionalmain sco ils creschids ch'han per part anc adina fadia da sa famigliarisar cun l'idea d'ina lingua da scrittira rumantscha surregiunalala. Igl è perquai impurtant per l'avegnir dal rumantsch grischun che l'uffant vegnia confruntà gia baud cun il rumantsch grischun.

La scola gioga senza dubi ina rolla centrala sco intermediatura dal rumantsch grischun. Tenor il concept dal chantun Grischun, decretà il 1996 a basa da recumandaziuns d'ina "gruppa da lavur rumantsch grischun en scola", vegnan instruidas en la scola primara tschertas conuschientschas passivas, en scola secundara e reala conuschientschas activas dal rumantsch grischun. Per permetter ina bun'instrucziun dovrì buns texts da lectura. Ils cudeschs da la collecziun "Egls averts" èn texts attractivs e fascinants che motiveschan da leger.

Igl è extremamain impurtant d'intermediar il rumantsch grischun als scolars sur il maletg. Tar ils cudeschs da la collecziun "Egls averts" dominescha la preschentaziun optica. Ils texts han ina funcziun sutordinada ed èn orientads a la disa da guardar dals uffants e giuvenils. La lingua - en quest cas il rumantsch grischun - è pia mo vehichel per transpurtar l'infurmaziun colliada cun il maletg.

Questas ideas per l'instrucziun creativa duain svegliar la quaida da leger e chapir rumantsch grischun. Ellas duain far da la lectura in eveniment: guardar, leger, far cun plaschair, discutar, senza badar che la furma linguistica utilisada en quests cudeschs n'è betg quella discurrida a chasa e sin via.

*La lectura
è la meglia
promotura
dal linguatg*

MAMMA - MAMILLA - MAMMALS: ILS ANIMALS LACTANTS

Stgalims da scola: 3.-6. classa

Finamira: Suenter ina fasa da l'avischinaziun al linguatg (indicaziuns tar la pronunzia, suttastritgar la vischinanza da l'idiom cun il lungatg unifitgà, mussar l'adiever da meds d'agid sco il Pledari grond, far intgins exercizis pratics da leger e tadlar rumantsch grischun, etc. po il scolast duvrar il cudesch 'Mammals' da la collecziun 'Egls averts' en la lingua da standard sco basa per las lecziuns da biologia (sper auters meds d'instrucziun).

10 proposas per projects a basa dal cudesch 'Mammals'

1. Referat curt, gasetta da paraid, mind map

Ils scolars elavureschan en gruppas singuls temas da la domena 'mammals'. Las infurmaziuns ch'il scolast als dat èn scrittas en rumantsch grischun e derivan dal cudesch 'Mammals'. Uschia po ina gruppa s'occupar dal tema 'cua' ed eruir a tge che quella serva, co che quella vesa ora, etc. Lura preschentan els lur tema a la classa en furma da

- referat curt
- gasetta da paraid
- mind map

2. Diari dals mammals

Ils scolars scrivan durant in tschert temp (p. ex. 2 mais) in diari da tut ils mammals ch'els scuntran en il mintgadi, p.ex. il chaun da la vischina, la schimgia en il zoo da Turitg, il chavriel sper il guaud, etc.; els nodan tut quai ch'als interessescha. Il scolast po:
- integrar questas dumondas/quests interess en sia instrucziun,
- responder al scolar e far rinviaments al cudesch 'Mammals' nua ch'il scolar po sez s'approfundar en la tematica.

3. Gieus

Ils scolars emprendan d'enconuscher cun agid dal cudesch 'Mammals' las differentas famiglias da mammals. Ussa elavureschan els differents gieus tar ils singuls temas sco:

- in quartet d'animals (quatter mammals da l'aua, quatter mammals che vivan en taunas etc.),
- memoris speziali (maletg dad ina schimgia - schimgia, maletg dad in giat - giat; cha--val, sa--la--man--der),
- gieus da savida: numna traïs mammals che vivan en l'aua etc.,
- cartas cun numbs da mammals (tge animal n'appartegna betg als mammals?): rauna, giat, chaun, portg
- gieu da lignar/engiavinar: "Jau pens ad in mammal e quel ..." (tenor il model: "Jau ves insatge che ti na vesas betg e quai è ..."). Exempel: "Jau pens ad in mammal e quel ha in venter alv." Resposta pussaivla: "Il tapir da la Malaisia."

4. Poesias, chanzuns, texts cun largias

Suenter ch'ils scolars han elavurà la materia (en gruppas u persuls, en scola u a chasa) emprovan els da resumar quella en furma da:

- poesia: Ella è in maister da sa zuppar,
il di e la notg la pos entupar.
Ella viva en rievens, guauds e prada,
è pitschna e brin-nair colurada.
Mieur champestra la pos numnar,
ed er en singuls tschalers chattar.

- chanzun (tenor ina melodia enconuschenta)
- maletg
- mind map

Il scolast po era scriver in text cun largias ch'ils scolars emprovan d'emplenir cun u senza agid da pleds:

Il dies ed il _____ dal tapir da la Malaisia èn _____, tut il rest è _____. Uschia po el _____ bain sias conturas. Ils _____ na pon strusch _____ el en la stgirenta notg dal guaud selvadi.

alvs	inimis	zuppar	
nair	vesair		venter

5. Percurs d'infurmaziun

Il scolast fa ina (u pliras) lecziuns d'introducziun tematicas a basa dal cudesch 'Mammals'. Lura pon ils scolars absolver in percurs d'infurmaziun che cumpiglia plirs posts, p.ex. cun la tematica 'dents', 'fol', 'mammals sgulants', etc. Ils scolars frequentan:

- tut ils posts (emna da project),
- singuls posts e fan lura ina lavur en gruppa per preschentar lur tematica als conscolars.

6. Chapientscha dal text

Il scolast prelegia in text dal cudesch 'Mammals'. Lura guarda el sch'ils scolars han chapì il text, laschond far ils scolars:

- in maletg sco resumaziun da l'udi,
- in 'test' da chapientscha, p.ex. en furma da dumondas ch'ils scolars pon responder cun far ina crusch tar la dretga resposta u cun dar sezs la resposta.

7. Mes mammal preferì

Suenter ch'il scolast ha introduci il tema 'mammals' cun agid dal cudesch, elegian ils scolars (persuls u en gruppas) in mammal preferì e procuran sezs per material pertutgant quest animal. Els van p. ex. tar in pur e dumondan co ina naschientscha d'in vadè succeda, fan fotografias da lur giat che sa lava etc. Lura pon ils scolars preschenttar lur material als conscolars.

8. In vair dachasa d'in mammal

Cun agid dal cudesch 'Mammals' pon ils scolars construir communablamain in model da l'abitadi d'in mammal, p. ex. il gnieu dal stgilat grisch u la tauna da la talpa. Els pon duvrar feglia setga, fain, arschiglia, crappa, terratsch etc.

9. Arber genealogic

A basa dal cudesch 'Mammals' pon ils scolars dissegna in arber genealogic dals mammals. Els pon cumplettaar quel cun pitschens maletgs en furma da mind map e pender el vi da la paraid en stanza da scola.

10. Meds audiovisuals

Suenter u durant l'elavuraziun dal tema 'mammals' a basa dal cudesch dal medem num pon ins era far diever da meds audiovisuals en rumantsch, p. ex. da 'La pitschna golp', in film documentar en surmiran, la CD-ROM dal parc naziunal en rumantsch grischun, etc.